

GENT IN 1859

Volgens een verslag van de kamer van Koophandel was de handel in 1858 niet zeer levendig; voor de nijverheid was de toestand gunstig. Door de daling van de prijzen van de eetwaren en de verhoging van de lonen was de toestand van de werkende klas verbeterd. In 1831 telden de Gentse katoenspinnerijen 240 244 spinnen, einde 1858 zijn er 408 599 spinnen of een vermeerdering van 70 %. In 1831 waren te Gent 1300 mechanische getouwen in gebruik; thans zijn er 7.364. In 1857 werden in België 66.000 balen katoen (12 miljoen kg.) ingevoerd waarvan het grootste deel te Gent werd bewerkt. De Gentse vlasnijverheid telde 93.000 spinnen zo veel als twaalf jaar geleden in gans België. De metaalindustrie vervaardigt hoofdzakelijk stoommachines, machines voor de spinnerijen en weverijen en kleine werktuigen. In 1858 waren nog te Gent niet minder dan 150 brouwerijen, die 239 217 hl. bier hebben gebrouwen (208 liter per inwoner en per jaar) en 92 stokerijen, die 508.960 liter jenever produceerden (ongeveer 4,5 liter per inwoner).

9 Januari : Le Bien Public publiceert een verslag van een commissie van textielpatroons, die de tewerkstelling van kinderen in de fabrieken hebben besproken. De commissie deed de volgende voorstellen :

- a) noodzakelijkheid van een reglementering van de vrouwen- en kinderarbeid.
- b) het is wenselijk geen kinderen onder de twaalf jaar in de fabrieken te werk te stellen.
- c) het aantal werkuren per dag voor vrouwen en jongelingen beneden de 18 jaar zou slechts 12 uur mogen bedragen.
- d) verbod voor nachtwerk voor vrouwen en kinderen jonger dan 18 jaar.

Le Bien Public publiceert hierbij de volgende tabel.

AANTAL KINDEREN TEWERKGESTELD IN DE GENTSE TEXTIELFABRIEKEN

<i>Leeftijd</i>	<i>Katoen</i>	<i>Vlas</i>	<i>Totaal</i>
7	4	-	4
8	14	1	15
9	29	1	30
10	56	26	82
11	126	57	183
12	183	134	317
13	169	145	314
14	225	147	372

14	225	147	372
15	228	184	412
16	100	98	198
Totaal	1134	793	1927
Aantal fabrieken	24	15	39
Totaal aantal werknemers	5817	4800	10.617
Aantal kinderen jonger dan 13 j.	412 7,08 %	219 4,5 %	631 6 %
Aantal kinderen jonger dan 15 j.	806 13,8 %	511 10,6 %	1317 12,4 %

Deze getallen en percenten moeten we echter met een flinke korrel zout nemen, want het is gekend, dat talrijke ouders verklaarden dat hun kinderen ouder waren dan ze werkelijk waren.

12 Januari : De Broedermin bespreekt de toelagen van het stadsbestuur aan de Gentse schouwburg. De opera ontvangt jaarlijks : 50.000 F als interest van de waarde van het gebouw, 20.000 F als toelage aan de directeur, 15.000 F als onkosten voor de verlichting en 9.500 F voor de vervanging van de decors. Totaal : 94.500 F of gemiddeld 800 F per vertoning of 400 F indien de interest gebouw niet wordt aangerekend. Voor de Vlaamse schouwburg geeft de stad jaarlijks een toelage van duizend frank aan de beide toneelverenigingen of 66 F per vertoning.

15 Januari : J. Vanderstichelen krijgt een serenade ter gelegenheid van zijn benoeming tot minister van openbare werken in het ministerie Rogier-Frère-Orban. De G. van Gent merkt op, dat verschillende Gentenaars reeds minister van openbare werken waren : L. Desmazières (1845), H. Rolin (1848-1850), E. Van Hoorebeke (1850-1855), J. Vanderstichelen (1859-1867). Later zal Vanderstichelen nog minister van Buitenlandse Zaken zijn van 1868 tot 1870. Le Bien Public is natuurlijk niet ingenomen met de benoeming van Vanderstichelen, en wijst er op, dat hij deel uitmaakte van de redactie van "Le Journal de Gand". Ce petit monsieur doit se contenter modestement des 21.000 fr.

attachés au poste de chef du département des travaux publics où il ne sera qu'une machine à signer".

20 Januari : Le Bien Public publiceert enkele artikels over de kantwerkscholen, die zeker moeten geraadpleegd worden door belangstellenden in de geschiedenis van de kantnijverheid in Vlaanderen (7, 20, 21, 22 januari).

22 Januari : In de Sint-Niklaaskerk huwt Aug. Gevaert met juffr. Elise Cocquyt.

De nivellering van de nieuwe laan tussen de Keizerpoort en de Sint-Lievenspoort is reeds ver gevorderd. De G. van Gent hoopt, dat op de nieuwe laan bomen zullen geplant worden.

29 Januari : De gemeenteraad bespreekt het lastenkohier van de opera. Sedert enkele jaren werden geen opera's meer opgevoerd. Hierdoor daalde de belangstelling bij het publiek. Sedert de opening van de schouwburg in 1840 waren er regelmatig financiële moeilijkheden.

Ontvangsten per seizoen :

1840-41 : 228.373 F

1841-42 : 220.584 F

1842-43 : 211.375 F

1843-44 : 178.188 F. Van af 6 december staakt de directeur de betalingen.

1844-45 : 200.831 F) De toneelspelers verliezen hun wedde voor
1845-46 : 189.620 F) maart en april.

1846-47 : 169.334 F : De directeur staakt zijn betalingen.

1847-48 : 114.355 F (op 5 oct. 1847 : failliet).

1848-49 : 155.786 F

1848-50 : 133.111 F. De directeur staakt zijn betalingen.

1850-51 : 127.298 F. De artiesten verliezen hun wedde van 1 1/2 maand.

1851-52 : 148.267 F. De directeur vlucht begin januari en wordt aangehouden te Deize.

1852-53 : 144.184 F. De artiesten verliezen hun wedde voor de maanden maart en april.

1853-54 : 102.988 F. Op 3 januari staakt de directeur de betalingen.

1854-55 : 94.901 F. Idem.

In juli 1855 had er zich nog geen directeur aangeboden. De gemeenteraad besliste in juli 1855 het toneeljaar in te korten van acht maand tot zes maand en geen opera's meer te laten opvoeren.

1855-56 : 110.618 F. Het tekort bedroeg 6.870 F.

1856-57 : 119.033 F. Er is een winst van 8.009 F. Deze som werd verdeeld onder de artiesten.

1857-58 : 131.857 F. Winst : 6.498 F. Idem.

Het opvoeren van opera's gedurende zes maand zou een meeruitgave vergen van 30.000 F. Voor het toneeljaar 1858-59 wordt de winst geraamd op ongeveer 9000 F; bij opvoering van opera's zal men voor een verlies staan van ongeveer 21.000 F. De gemeenteraad besluit een eerste stap te zetten om later terug opera's te kunnen opvoeren : het koor zal versterkt worden met dertien vrouwenstemmen en twintig mannenstemmen; de bibliothecaris zal door de stad worden benoemd, geen van de door het publiek afgestemde artiesten mag nog op het toneel verschijnen. De aangeworven artiesten moeten bij hun aanwerving voor het publiek optreden, waarna het publiek een stemming uitbracht. Het gebeurde echter, dat de directeur artiesten liet optreden, die door het publiek waren verworpen. De verklaring is natuurlijk, dat de directeur aan deze artiesten een kleinere wedde kon betalen. (In verband met het theaterleven te Gent willen we het werk van A. Neuville, ex-régisseur à Gand vermelden : *Revue historique, chronologique et anecdotique du Théâtre de Gand*. (1822) Ook Prosper Claeys schreef over de schouwburg te Gent.)

6 Februari : Het hotel van wijlen mevr. Huyttens- van Tieghem op de hoek van de Zonnestraat en de Kouter werd gisteren verkocht voor 170.000 F kosten inbegrepen aan de heer Verhaeghe-De Smet, hoofd van de bank Verhaeghe-de Naeyer alhier.

14 Februari : Eergisteren is in onze haven de Hollandse driemaster Maria van 400 ton aangekomen uit New-Orléans met een lading katoen voor de firma Verhaeghe-de Naeyer.

28 Februari : Heden overleed te Gent Jan De Laval oud 84 jaar. De Laval was de stichter van de ziekenbeurs voor de boekdrukkers in 1805. Hij was vele jaren hulp-bibliothecaris van de universiteitsbibliotheek. (zie Fr. De Potter blz. 29 deel I).

28 Februari : We hebben vroeger gezien, dat in 1857 in een aantal fabrieken werd gestaakt. Voor 1858 zijn slechts enkele stakingen bekend. Begin 1859 wordt hier en daar opnieuw gestaakt. Op 17 januari was er een kleine staking bij de firma Van den Hecke-van der Heyden. Op 19 februari brak er een staking uit bij de firma Vandenhove, Sint-Pietersnieuwstraat. Een goede week later deed de politie een inval in de herberg Le Voyageur in de Kortrijksestraat, waar vier spinners werden aangetroffen met een inschrijvingslijst en 9,75 F. Alles werd in beslag genomen.

Op 22 februari gaan 38 wevers van Dierman-Seth, Groot Meerhem, in staking voor loonsverhoging. De staking kende geen succes en na twee dagen gingen ze terug aan het werk; enkele wevers vroegen hun werkboekje. Eind februari staking bij de katoenfabrikant Coppens-Bové in de Sint-Lievensstraat. Enkele spinners vragen hun werkboekje.

Op 10 maart worden 22 spinners, die bij Baertsoen werken en opslag hebben gevraagd, afgezet. Hierop gaan ongeveer 250 werknemers in staking. Einde maart werd het werk hernomen.

Er brak nog een staking uit bij Hooreman-Cambier op 12 maart en bij Storme-Brasseur op 27 maart. Op 2 maart schreef de Gazette van Gent : "Een dagblad meldt, dat in enkele fabrieken de wevers hun werk hebben laten staan; ze vragen een vermeerdering van loon". En op 17 maart : "De samenspanning van het fabrieksvolk blijft voortduren. Eerst waren het de werklieden van de fabriek Vandenhove en Dierman-Seth, thans hebben de werklieden in de fabrieken Baertsoen en Bové-Coppens dit voorbeeld gevolgd".

Op 21 maart is er weer nieuws. "Gisteren hebben wevers van vier fabrieken, die stil liggen, vergaderd in Het Zwart Hondeken, Chartreuzenstraat, al waar de baas (een zekere P. Köhn, die meesterknecht was bij Lousbergs) naar men zegt, aan ieder een som van vijf frank heeft uitgedeeld. Op bevel van het parket heeft de politiecommissaris zich naar de herberg begeven met het verzoek de kas af te geven. Na een weigering werden politieagenten bijgeroepen; later kwam ook de burgemeester. Men verzocht Köhn te gehoorzamen, maar het verzoek werd niet ingewilligd. De rijkswacht werd opgeroepen. Er ontstond een gejouw en er werd met stenen gegooid. Eindelijk werd de kas aangeglagen en naar het stadhuis gebracht. De kas bevatte ongeveer 800 F." Twee dagen later schrijft de Gazette van Gent : "Men verzekert dat in sommige herbergen geldomhalingen gedaan worden om onderstand te verlenen aan de stakers". En op 24 maart : "Een aantal werklieden zijn terug aan het werk. Reeds hebben 250 bij Baertsoen het werk hernomen". Daarmede was de zaak natuurlijk niet af. In april verschenen 29 fabriekarbeiders voor de correctionele rechtbank beticht van werkmans-samenspanning. J. B. De Witte en H. Volkaert, bijgenaamd Schoen, werden veroordeeld tot een maand gevangenis; twee betichten kregen veertien dagen, 22 zes dagen en drie werden vrijgesproken (1). Wat de interpretatie van deze stakingen betreft moeten we voorzichtig zijn. Het gaat er om lotsverbetering te bekomen zonder een politiek aspect; trouwens de arbeiders hadden geen stemrecht. Avanti, merkt er bij op : "Wat ons vooral in deze werkersmaatschappijen treft, zijn

de overblijfselen van vroegere gebruiken, die dikwijls herinneren aan wat tijdens de middeleeuwen bij neringen en gilden te bestatigen valt. Van socialisme is voorlopig geen spraak, alhoewel soms onbewust de strijd naderhand een socialistisch karakter aanneemt". Als voorbeeld vermeldt Avanti de jaarlijkse kerkdienst voor de verjaardag van de maatschappij en voor de afgestorven leden, waarvan de bijwoning verplicht was; de afwezigen kregen een boete van tien centimes. Tijdens de staking zond Emiel Moyson van uit Brussel naar Gent een pak drukwerk met het lied Ten Strijde.

TEN STRIJDE !

Sa, gezellen,
weest kloek gezind, de strijd begint,
o laat de boeien niet meer vaster knellen !

Sa, gezellen,
de strijd begint, weest kloek gezind,
opdat de werkmanskind eens zijn rechten wint !

Waar is de tijd toen 't werkmanskind van Vlaanderen
koen als een leeuw den vrijheidstander droeg,
de dwinglandij vermorzelde tot spaandren
en met 't gepreek der roomsche valschaards loeg ?

(volledige tekst : zie Avanti blz. 182)

Dit lied werd tijdens de carnavaldagen te Gent verspreid. Le Bien Public van 19 maart 1859 brengt de vertaling en voegt er het volgende commentaar bij : "La chanson que nous venons de reproduire, véritable appel à la révolution sociale, monstrueuse excitation à la haine du pauvre contre le riche, de l'ouvrier contre le fabricant, cette hymne du Mardi-gras révolutionnaire en un mot, sort des presses de M. Van Meeenen de Bruxelles".

Na de veroordeling van een aantal stakers zond E. Moyson een nieuw lied naar Gent, dat gezongen werd bij inzamelingen voor de families van de veroordeelden.

BROOD !

Weer is uit Gent ons een' tijding gekomen
die ons het herte bevangt met verdriet :
't Volk wierd opnieuw er als rundvee genomen,
waarvan de slachter 't geloei niet ontziet..
Vrienden, ter hulp van den lijdenden werker
roep ik u toe in dit ure van nood :
Zeventig (2) broers zuchten daar in den kerker...
ach, voor hun' vrouwen en kinders wat brood !

(volledige tekst : Avanti blz. 190)

Onder het lied Ten Strijde stond de volgende voetnota van E. Moyson :
"De vereeniging der arbeiders is het eenig middel om ons arm Vlaanderen van de schande en den dood te redden. Het is tijd om van de vrijheden die ons nog overblijven gebruik te maken. De strijd moet vreedzaam wezen; het geweld heeft nooit den verdrukten eene duurzame lotverbetering aangebracht."

Hierbij kunnen we de vraag stellen of deze nota een tactische zet was om de politie te verschalken, of een gebaar om Bilen, die tegen geweld was, gunstig te stemmen of de uitdrukking van een werkelijke overtuiging.

19 Maart : Tot heden werden de wagons op de verbinding station-stapelhuis door paarden getrokken. De treinen zullen nu door een locomotief worden vervoerd.

30 Maart : De uitdeling van goedkope soep in de Liefdadigheidswerkplaats zal eindigen op zaterdag 16 april.

31 Maart : Op de halfvastenmarkt werden 915 paarden 16 veulens te koop gesteld. 355 paarden en drie veulens werden verkocht, waarvan 58 voor Frankrijk en 67 voor Engeland.

Al de meesterknechten van de vlasspinnerijen worden uitgenodigd voor een vergadering op zondag 10 april in de herberg St.-Pieters, Sint-Lievensstraat 4 rechtover het Pesthuis (= kazerne). Het doel is het stichten van een beurze bestemd om steun te verlenen bij ziekte en gebrekigheid en om in de begrafeniskosten te voorzien.

31 Maart : De Gazette van Gent geeft een overzicht van de beroepen van de kiesgerechtigden in ons land. In totaal hebben ongeveer 78.000 Belgen stemrecht, dit is ongeveer 1,6 % van de bevolking.

Landbouwers	23.116 (29,6 %)	Scheikundigen	421
Ambachtslieden	7.521	Hoogleraars	541
Werklieden	3.536	Architecten, kunsten.	562
Kooplieden	7.990	Geestelijken	1.618
Groothandelaars	3.889	Ambtenaren, rechters	3.984
Grondeigenaars	4.658	Officieren	255
Renteniers	4.066	Bankiers	90
Edellieden.	684	Beenhouwers	903
Geneesheren	1.461	Herbergiers	3.581
Advocaten	760	Mulders	1.952
Notarissen	859	Pasteibakkers	627
Brouwers	1.712		

Meesterknechten-Maetschappy

DE NOODLYDENDE BROEDERS.

De Voorzitter der Meesterknechten van de Vlasspinders-Maetschappy, DE NOODLYDENDE BROEDERS, verzocht UL. vriendelyk, Zondag toekomende 14de dezer, om 3 ure namiddag, in *St. Pieter*, N° 4, op de *St. Lievens*stract, regt over het Pesthuis, te willen vereenigen.

Hy verhoopt dat zy, die hunne dierbaerste belangen, alsook die hunner familie, ter harte nemen, niet zullen laten deze Zitting by te wonen.

Leo Nys.

GENT, DEN 14 Maerte 1839.

Wel een zonderlinge toestand, waar de herbergiers over ongeveer 4 % van de stemmen beschikken. Deze verdeling geeft ook een verklaring voor de politieke tegenstelling stad-platteland.

4 April : Vandaag hield Michiel Van der Voort uit Brussel een voordracht in het Van Crombrugghe-genootschap over de Vlaamse beweging.

9 April : Gisteren had de verkoping plaats van de schilderijen van het kabinet van wijlen de heer Vermandel, goudsmid alhier. Het schilderij, dat Memlinck wordt toegeschreven en Dirk van de Elzas voorstelt, die te Jerusalem een flesje van het Heilig Bloed ontvangt, is voor 3.000 F aangekocht voor rekening van de kapel van het Heilig Bloed te Brugge.

25 April : Te Brussel heeft een banket plaats ter ere van de leden van de Vlaamse Taalcommissie. Voor Gent zaten Snellaert en Rens aan de eretafel. Andere deelnemers waren Nollet de Brauwere, Dautzenberg, Jottrand, H. Conscience, P. Van Duyse. Op het banket waren ook een vijftigtal leden van de Maetschappij der Spinners van Gent en van De Broederlijke Wevers met hun vaandel aanwezig. Onder de talrijke toespraken kan de rede van Bilen vermeld worden. Bilen verklaarde : "De Gentse werklieden hechten veel belang aan de zegepraal van de Vlaam-

se zaak. Alzo zal de werkman voor het gerecht beter zijn rechten kunnen verdedigen". (2)

30 April : Gisteren had de verkoping plaats van het hotel gelegen bij de Ketelbrug en bewoond door de heer Villegas. Het gouvernement heeft het aangekocht voor 100.000 F om er het kantoor van de brievenpost te vestigen.

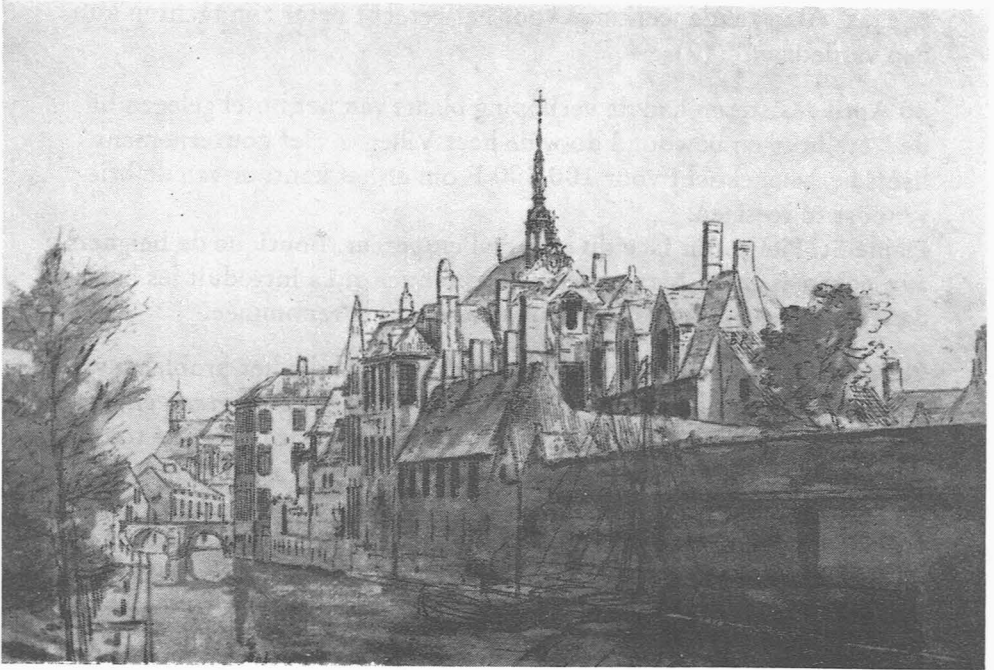
Plaine St. Pierre. En face du café de l'empereur. Boutique de beignets aux pommes de M. Max de Paris. Le premier qui a introduit les beignets dans les foires en Belgique et qui en a acquis la renommée.

28 Mei : De gemeenteraad had op 26 maart grondig het probleem van de Houtlei besproken. Sedert 1818 werden voor het baggeren en het onderhoud van de Houtlei 98.587 F uitgegeven. Toch geeft de toestand geen voldoening. Ook het oud klooster van de Alexianen komt ter spraak. Dit gebouw, dat tot 1796 diende als verblijf voor de broeders Cellisten, werd daarna gebruikt als gevangenis en in 1828 als krankzinnigengesticht. Sedert 1857 is het gebouw verlaten. De oppervlakte bedraagt 3746 M2 met langs de Houtlei een lengte van 170 M. en een breedte van 23 M. Dit stuk grond is thans door de Houtlei bijna onbereikbaar en dus onbruikbaar. Er wordt een voorstel ingediend om de Houtlei tussen de Posteernepoort en de Torrepoort (lengte 380 M) te overwelfen. Op 28 mei werd dit voorstel met veertien stemmen tegen veertien stemmen verworpen. In 1863 zullen de Broeders van de Christelijke Scholen het gewezen klooster der Alexianen aankopen om er het Sint-Amanduscollege op te richten. De Houtlei zal pas in 1898 worden gedempt.

12 Juni : Te Brussel wordt prins Leopold, graaf van Henegouwen, later hertog van Brabant geboren. De prins zal overlijden op 22 januari 1869.

13 Juni : Opening van de danszaal Charles VI op het Ciclien buiten de Kortrijkse poort. Alle zondagen gedurende de zomer Bal. Men zal er goede dranken en eetwaren kunnen bekomen.

16 Juni : In De Broedermin verschijnt een mededeling aan de lezers ondertekend door de eigenaar C. Leirens. Hij deelt mede, dat hij zich in de noodzakelijkheid bevindt de uitgave van Broedermin te staken. De eigenaar deelt verder mede, dat de geabonneerden vanaf morgen een ander blad "De Stad Gent" zullen ontvangen, blad waaraan Leirens verklaart volkomen vreemd te zijn. Als verklaring zegt Leirens, dat de aanhechting van L'Echo des Flandres aan de Journal de Gand de af-

HET VOORMALIGE ALEXIANENKLOOSTER TE GENT.

schaffing van de Broedermin onvermijdelijk heeft gemaakt. Deze zaak is niet erg duidelijk, want de beide genoemde kranten blijven afzonderlijk verschijnen. Mogelijks heeft het iets te zien met de drukker. Vanaf 1857 werden Broedermin en L'Echo des Flandres gedrukt bij Vyt, maar in mei 1859 wordt L'Echo des Flandres gedrukt bij Van de Weghe, waar ook Le Journal de Gand wordt gedrukt. En het adres van Van de Weghe is Veldstraat 66, dit is het adres van de Gazette van Gent en van Vanderhaeghen, die op dit ogenblik eigenaar is van de Journal de Gand. Felix Boone en N. Destanberg, die beiden medewerkers aan de Broedermin gaan over naar De Stad Gent.

Te Gent verschijnen nu negen kranten : drie liberale : L'Echo des Flandres, Le Journal de Gand en De Stad Gent, drie katholieke : Le Bien Public, de Beurzencourant en Het Vlaemsche Land en drie neutrale : de Gazette van Gent, de Gentsche Mercurius en Le Nouvelliste de Gand.

Zondag 26 juni : Ook te Gent wordt in het lokaal van het Willemsgevoelenschap een Vlaams banket ingericht ter ere van de leden van de Taalgrievencommissie. 's Morgens trok een stoet naar de graven van

J. F. Willems en K. Ledeganck. Op het banket waren onder meer aanwezig Jottrand, Conscience, Mertens, Rens, Snellaert, Stroobant, Van der Voort. Tijdens het banket werden talrijke toespraken en feestdranken gehouden. Vervier wees er op dat in Vlaanderen Vlaams een rechtmatige eis en een heilig recht was. Op het einde van het banket wees E. Moyson er op, dat de Vlaamse beweging een echte volkszaak was en op het volk moest steunen (3).

3 Juli : Prijskamp met de krulbol in de herberg De Dubbele Arend, Brusselsestraat 47. Een schone hesp te verbollen. Inleg : 50 centimes per peleton van drie man.

10 Juli : Op de eerste zondag van de Gentse feest wordt de driejaarlijkse tentoonstelling van schilderijen in de oude kerk der Predikheren in Onderbergen geopend. Als inhuldiging van de schieting van de burgerwacht wordt een grote schijfschieting ingericht, waaraan 200 schutters van de burgerwachten van een twintigtal steden deelnemen. Zes muziekkorpsen leiden de deelnemers naar de Bijlokemeers. Als proef wordt een nieuw tussenstation voor reizigers en goederen geopend te Drongen.

Maandag 11 Juli : De Zonder Naam niet zonder Hart heeft aan het stadsbestuur 10.000 F geschonken voor de bouw van een school in de wijk Sint-Macharius. De eerste steen werd plechtig gelegd in aanwezigheid van minister Rogier. Van de Zonder Naam ontvingen ook nog 1.300 kinderen van de bewaarschool een nieuw pak.

13 Juli : In april begon de oorlog tussen Frankrijk en Oostenrijk in verband met het geschil betreffende Italië. De Broedermin publiceerde op 12 juni een brief van de Gentenaar Goossens, die aan de slag van Palestro op 31 mei had deelgenomen. Op 15 juni publiceerde de krant het bericht, dat drie Gentenaars op 4 juni in de slag van Magenta waren gesneuveld. Op 13 juli verscheen een afzonderlijk blaadje van de Gazette van Gent. Telegrafisch Bericht : De wapenstilstand is te Villafranca getekend tussen de twee keizers. Keizer Frans-Jozef staat zijn rechten op Lombardije af aan keizer Napoleon, die ze van zijn kant afstaat aan Piémont.

23 Juli : Reeds vroeger had de gemeenteraad een toelage van 25.000 F verleend aan de kerkfabriek van St.-Jan-Baptist om een kerk te bouwen. In de gemeenteraad van 23 juli wordt het plan van de nieuwe kerk getekend door architect Leclerc-Restiaux goedgekeurd.

6 Augustus : Verscheidene boeren, die hun melk geseld hadden wer-

den in overtreding genomen.

22 Augustus : Eklo is de laatste districthoofdplaats in Oost-Vlaanderen, die nog niet met de spoorweg is verbonden. Een nieuwe lijn Gent-Eklo zal worden aangelegd; deze lijn zal vertrekken aan de Dampoort. Zo komen aan de Dampoort twee stations. (brochure : Notice sur le chemin de fer d'Eekloo à Gand).

1 September : Heden overleed Ferdinand Lousbergs. F. Lousbergs werd geboren te Gent op 31 augustus 1799. De familie Lousbergs was een der oudste katoenfabrikanten te Gent. De fabriek Lousbergs was gevestigd op de Reep in het gewezen klooster de Kapucinessen. De fabriek had een ingang op de Keizer Karelstraat sedert 1840. In 1859 telde deze fabriek 2400 werknemers. F. Lousbergs behoorde tot de groep personen, die meer dan 2000 fr. belasting betaalden (in 1858 : 3.029 Fr.) en was aldus verkiesbaar voor de senaat. In tegenstelling echter met de andere verkiesbaren lagen al zijn bezittingen echter in Gent. F. Lousbergs is begraven op het Campo Santo te Sint-Amandsberg. (graf sectie F nr. 80). Bij testament schonk F. Lousbergs aan het Bestuur van de Burgerlijke Godshuizen van Gent een stuk grond met een waarde van 65.000 F en een som van 400.000 F voor de bouw van een gesticht bestemd voor gebrekkige of oude textielarbeiders. Na enkele betwistingen werd het legaat bij K.B. van april 1861 goedgekeurd. Het gesticht werd gebouwd naar het plan van architect Pauli; de laan werd in 1864 Lousbergsaan genoemd. Wat gebeurde met de fabriek van Lousbergs ? Deze fabriek was de grootste katoenspinnerij en -weverij van Gent met 46.000 spoelen en 1.100 weefgetouwen. De waarde werd geschat op ongeveer vier miljoen. De erfgenamen vroegen aan de regering een naamloze maatschappij op te richten om de fabriek van Lousbergs verder uit te baten. De regering stond gunstig tegenover dit voorstel, maar er kwam protest van wege een dertigtal Gentse nijveraars. De petitie aan de regering werd opgesteld door Camille de Bast. Hierop verzaakten de erfgenamen aan hun voorstel. De textielabriek krijgt nu de naam Dehemptinne en zal alzo lang in de volksmond gekend blijven. Op 15 november 1873 werd de naamloze maatschappij Ferd. Lousbergs met een kapitaal van tien miljoen opgericht. De beheerders waren Ch. Dehemptinne, Jozef Dehemptinne, Jules Dehemptinne en J. Casier-Dehemptinne. Net als een aantal andere katoenfabrieken werd Dehemptinne gesloten in de periode tussen de twee wereldoorlogen.

11 September : De eeuwenoude steenput op het Sint-Machariusplein

werd gevuld, daar er een nieuwe pomp in het midden van plein werd gebouwd. Deze steenput was een der weinige overblijfsels van de Sint-Baafsabdij, die onder Keizer Karel werd afgebroken behalve de steenput, de refter van het klooster, een deel van de kloostergang, de Maria-krocht en het Sint-Machariuscelleken.

2 October : In het Lappersfort op de Koornmarkt kan men alle zondagen en maandagen gestoofde konijn en paling bekomen.

9 October : Nu eerst publiceert de Gazette van Gent een klein bericht, waardoor we weten dat te Gent een epidemie heerst. De ziekte wordt niet bij naam genoemd, maar het betreft een cholera-epidemie. "De overheid heeft enkele maatregelen genomen tegen een epidemie die in onze stad heerst. Het dragen van doodskisten door de straten wekt echter een pijnlijke indruk en de vrees voor de ziekte is zeer nadelig voor de gezondheid. Er wordt gevraagd de kisten voor de behoefteige slachtoffers in overdekte wagens te vervoeren."

Tijdens de gemeenteraad van 29 oktober krijgen we nadere verklaring. De eerste gevallen deden zich voor einde augustus, de ziekte nam uitbreiding naar einde september en nam af van half oktober. Door het college werden de volgende maatregelen genomen :

1° : Gezondmaking van een aantal beluiken. Al de beluiken werden bezocht; een aantal werden gesloten; een groot aantal werden gewit en gereinigd. De riolen werden gekuist. Een gedeelte der bewoners, die in te kleine woningen waren op een gehoopt, deed men verhuizen.

2° : Er werd een strenge controle uitgeoefend op de vleeshuizen, de vismarkt en de fruitwinkels.

3° : In de Bijloke werden ruime zalen in gereedheid gebracht.

Al deze maatregelen werden in stilte genomen om de bevolking niet te verontrusten. Bij ziektegevallen deed de politie de woning met chloorwater schuren. Voor het vervoer van de zieken werden rijtuigen ter beschikking gesteld. Door de geneesheren werden kosteloos voorschriften afgeleverd terwijl de centrale apotheek van de burgerlijke godshuizen kosteloos de geneesmiddelen verstrekke. Aan de gezinnen, waar de ziekte heerste, werden slaapzakken en dekens uitgedeeld. Om het vervoer van doodskisten te voorkomen werden in de verschillende wijken depots aangelegd.

Tot 26 oktober werden uitgedeeld : 673 strozakken, 673 hoofdpeluwens en 680 dekens.

De vraag naar het aantal slachtoffers is moeilijk te beantwoorden. De verslagen vermelden enkel het aantal overlijdens tijdens de periode 1.9.1859 en 28.10.1859 en men vergelijkt dit aantal met dit van dezelfde

periode in 1858. In 1859 stierven tijdens de cholera-epidemie 691 mensen meer dan in dezelfde periode in 1858. Dit zou dan het aantal slachtoffers zijn. Hierbij wordt dan aangenomen, dat in 1858 en in 1859 evenveel mensen stierven aan andere ziekten. Men schat het aantal gevallen op 1200 (ongeveer 1,1 % van de bevolking). De meeste gevallen kwamen voor in de derde en vierde wijk, de twee wijken met het grootst aantal beluiken.

Het Jaarverslag van de provincie Oost-Vlaanderen verstrekt ons nog enkele inlichtingen. De eerste gevallen van cholera kwamen voor te Antwerpen op 7 juli. Van Antwerpen verspreidde de ziekte zich langs de Schelde over Kallo, Burcht, Kruibeke, Bazel, Rupelmonde, Temse, Baasrode, Zele, Grembergen, Dendermonde, Wichelen, Wetteren, Melle naar Gent en zo verder tot Zingem. Daar kwam aan de epidemie een einde. Het verslag maakt de bemerking, dat al de andere gemeenten, die van de Schelde verwijderd waren, gespaard bleven.

17 October : Te Gent overleed Napoléon De Pauw. Hij was advocaat en hoogleraar en gewezen schepen van openbare werken te Gent.

23 October : In het Spiegelhof had een grote meeting plaats met als voorzitters Bilen en Van Loo en als secretarissen Langlois, Thys, E. Moyson en De Ridder. Er werd een petitie aan de Kamer opgesteld, waarbij gevraagd werd de wet op de samenspanning af te schaffen. Bilen betoogde, dat de vereniging het enige middel is voor de werkman om zijn arbeid te doen betalen; verder sprak hij de lof uit aan het stadsbestuur, dat zich met zo veel ijver met het volksonderwijs bezig houdt. (G. v. Gent 23.10.1859). Een voorstel van Thys om Bilen te belasten met het bij een roepen van de voorzitters van de verschillende Gentse werkersverenigingen om een algemene maatschappij te vormen wordt aangenomen.

13 November : Te Gent overleed Prudens Van Duyse. Hij was geboren te Dendermonde op 17 september 1806. Hij studeerde te Gent voor doctor in de rechten en behaalde dit diploma in 1832. Hij was een tijd leraar aan het atheneum te Gent, maar werd in 1838 archivaris van de stad Gent. Van in zijn jeugd had Van Duyse een buitengewoon improvisatietalent. Hij schreef honderden gedichten en werd in tientallen prijskampen bekroond. Hij werd begraven op woensdag 16 november op het Campo Santo te Sint-Amandsberg (graf sectie A nr. 39). In de lange rouwstoet stapten twee muziekkorpsen, afvaardigingen van al de Gentse scholen en van tientallen verenigingen uit Vlaanderen. De doodskist werd gedragen door leden van het Van Crombrugge-genootschap en van het Willemsfonds. De hoeken van het baarkleed werden

gehouden door baron Jules de Saint-Genois, Fr. Rens, Th. Canneel (directeur academie), Nolet de Brauwere en Ducaju (Antwerpen). Op de begrafenis waren naast het voltallig college van burgemeester en schepenen ook H. Conscience aanwezig. Aan het graf op het Campo Santo werden niet minder dan vijftien lijkreden uitgesproken, waarvan de teksten verschenen in de Gazette van Gent van 18 en 19 november.

Reeds op 14 november hield "De Taal is gansch het Volk" een vergadering, waarop een commissie, waarin onder meer Rens en Heremans zetelden, werd aangesteld en die belast werd met het inzamelen van gelden om een grafmonument te Sint-Amandsberg op te richten.

In 1858 bekam P. Van Duyse de vijfjaarlijkse prijs voor de Vlaamse letterkunde met zijn episch gedicht Jacob van Artevelde. Als stadsarchivaris publiceerde hij ook enkele historische werken. Van Duyse speelde een rol in de Vlaamse beweging en was medestichter van de

“Tael is gansch het Volk”, waarvan de titel ontleend werd aan een gedicht van Van Duyse. Reeds vroeger hebben we er op gewezen, dat Van Duyse weinig critisch was tegenover het tijdsgebeuren. “Zijn overvloedige inspiratie en zijn verbluffend vlot improvisatietalent hebben zijn werk grotendeels geschaad” schrijft prof. F. Lissens. (4)

Op 24 november zal N. Destanberg in het Van Crombrugghe-genootschap een voordracht houden “Prudens Van Duyse : zijn leven en zijn werken”. Bij De Potter, graveerder werd het portret van Van Duyse op steendruk naar een geschilderd portret van Canneel verkocht ten voordele van het grafmonument.

11 December : Op 30 april was voor de eerste maal het reglement van het burgerlijk hospitaal in de gemeenteraad besproken. Op 29 oktober werd een nieuw reglement goedgekeurd. Tot heden werd het burgerlijk hospitaal bestuurd door kloosterzusters. Het nieuw reglement bepaalde :

- a) een leke directeur niet geneesheer wordt met het algemeen bestuur van het hospitaal belast
- b) een gediplomeerd apotheker wordt belast met de apotheek
- c) de verzorging van de zieken wordt toevertrouwd aan kloosterzusters.

Op 11 december verscheen de volgende aankondiging in de Gazette van Gent : Gevraagd : Wereldlijk bestuurder voor het hospitaal de Bijloke. Jaarwedde : 3000 fr. plus woning. Hoofdapotheeker voor het hospitaal : jaarwedde : 2000 fr. plus woning.

Onderzoeken we thans even de broodprijzen.

Intra-muros	14.1	1.5	22.7	23.10	11.12
Gebuild	30	33	34	34	37
Ongebuilt	25	27	27	28	29
Rogge	17	17	17	18	21
Extra-muros					
Gebuild	29	32	33	33	36
Ongebuilt	24	26	26	27	28
Rogge	16	16	16	17	20

De broodprijzen waren in 1859 betrekkelijk laag. Einde 1858 had het bestuur van liefdadigheid een onderzoek ingesteld naar de behoefte van de ondersteunde gezinnen in 1859 en zijn de getallen niet zo vergelijkbaar.

In 1859 werden 4.223 gezinnen met 10.985 personen gesteund plus 621 gezinnen, die een tijdelijke steun ontvingen. Bijna 30 % van de ondersteunden waren ouder dan 60 jaar; 16 % waren weduwen, 25 % wa-

ren kinderen jonger dan twaalf jaar.

Op 23 april werd de Volmolen, die eigendom was van de stad, verkocht voor 37.100 fr. De Volmolenstraat, die uitkomt aan de Nieuwbrugkaai, herinnert aan de volmolen.

Om te eindigen zou nog een woordje moeten gezegd worden over de werkrechtseraden. Deze raden waren opgericht door de keizerlijke decreten van 11 juni 1809 en 3 augustus 1810. Maar in 1830 waren slechts twee werkrechtseraden opgericht : te Gent en te Brugge. Door de wet van 9 april 1842 mocht de regering werkrechtseraden oprichten in zeventien plaatsen. Door de wet van 7 februari 1859 werden de werkrechtseraden paritair samengesteld. Om kiesrecht te hebben moest men Belg zijn, 25 jaar oud en kunnen lezen en schrijven. De werklieden moesten daarenboven een bijzondere onderscheiding van bekwaamheid hebben gekregen, of minstens honderd frank hebben gestort op een spaarkas of een onderscheiding voor moed en zelfopoffering hebben ontvangen. In 1859 hadden te Gent 544 patroons en 863 werklieden kiesrecht voor de werkrechtseraden. Deze wet zal van toepassing blijven tot 1889.

1859 is ten einde. In dit jaar werden geboren : de filosofen H. Bergson, John Dewey en Edm. Husserl, de Nobelprijswinnaar Knut Hamsun en de Franse socialist en pacifist Jean Jaures, en ook de toekomstige keizer Willem II en Nobelprijswinnaar Pierre Curie. Terwijl stierf Metternich, die gepoogd had de kaart van Europa te hertekenen. Bunsen en Kirchhoff ontdekten de spectrum-analyse en Darwin schreef zijn beroemd boek "On the origin of species by means of natural selection".

NOTEN

- (1) Op 20 april 1904 beschuldigde E. Vandervelde burgemeester Ch. de Kerchove, beslag te hebben doen leggen op de kas van de Gentse wevers. Hierop publiceerde senator graaf Oswald de Kerchove, zoon van Ch. de Kerchove een brochure, waarin werd aangetoond dat de inbeslagneming geschiedde op bevel van de procureur des konings. Vandervelde en Anseele erkennen de vergissing. Voor meer gegevens zie :
Avanti : Een terugblik.
Scholl : 150 Jaar katholieke arbeidersbeweging in België.
de Kerchove-de Denterghem : De werkstaking der Gentsche Wevers.
- (2) Tijdschrift De Eendragt 8.5.1859.
- (3) Tijdschrift De Eendragt 3.7.1859.
- (4) Tijdschrift De Eendragt 20.11.1859.

M. STEELS